

DOI 10.33099/2618-1614-2024-25-2-37-47

УДК [355.02:356.15](477)

О. С. Химченко,*доктор філософії,**Національний університет оборони України,***Б. О. Ворочич,***кандидат військових наук, доцент,**Національний університет оборони України,***О. П. Кутовий,***кандидат технічних наук,**старший науковий співробітник,**Національний університет оборони України*

Система національного спротиву України: складові, керівництво та планування заходів

У статті розглядаються проблемні питання розвитку системи національного спротиву. Розглянуто законодавчу та нормативно-правову базу, спрямовану на розвиток системи національного спротиву. Визначений склад системи національного спротиву, її багаторівневність, зв'язки із системою стратегічного планування в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони, запропонована інтегрована модель планування заходів національного спротиву. Надані пропозиції щодо вдосконалення системи національного спротиву України, а саме введення планування заходів національного спротиву до системи стратегічного планування, порядок розробки відповідних документів, їх узгодження та реалізації, необхідності вдосконалення каталогу функціональних груп спроможностей у частині визначення спроможностей національного спротиву та їхніх характеристик.

Ключові слова: національний спротив, система національного спротиву, територіальна оборона України, рух опору, підготовки громадян України, планування заходів національного спротиву, спроможності.

© О. С. Химченко, Б. О. Ворочич, О. П. Кутовий, 2024

Постановка проблеми. Україна веде збройну боротьбу та ефективно стримує російську збройну агресію шляхом розвитку оборонних спроможностей держави та мотивованої стійкості суспільства, що передбачає реалізацію принципу всеохоплюючої оборони.

Реалізація цього шляху передбачає вдосконалення нормативно-правової бази у сфері безпеки та оборони. Із цією метою були прийняті Закон України «Про національну безпеку України» [1], Стратегія національної безпеки України [2] та Стратегія воєнної безпеки [3].

Так, у Законі України «Про національну безпеку України» [1] важливим принципом, що визначає порядок формування державної політики у сферах національної безпеки та оборони, є розвиток сектору безпеки та оборони як основного інструмента реалізації державної політики у сферах національної безпеки та оборони.

Головною метою Стратегії воєнної безпеки України [3] є завчасно підготовлена та всебічно забезпечена всеохоплююча оборона України, ключовими елементами якої є стійкий опір агресору та використання для відсічі агресії всього потенціалу держави й суспільства.

З метою імплементації цих стратегічних документів був упроваджений Закон України «Про основи національного спротиву» [4]. У цьому Законі визначається, що національний спротив – це комплекс заходів, які організовуються та здійснюються з метою сприяння обороні України шляхом максимально широкого залучення громадян України до дій, спрямованих на забезпечення воєнної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності держави, стримування і відсічі агресії та завдання противнику втрат, з огляду на які він буде змушений припинити збройну агресію проти України.

Вирішення завдання якісної підготовки громадян до національного спротиву потребує системної роботи всіх складових сил оборони, наявності певних фондів навчання. Ані в Законі України «Про основи національного спротиву» [4], ані в підзаконних актах Кабінету Міністрів України не розкриті структура та особливості цієї системи, взаємодія суб'єктів, питання планування заходів щодо підготовки громадян України до національного спротиву.

Попри великий обсяг проведеної роботи щодо формування основ національного спротиву залишаються не вирішеними питання формування системи національного спротиву, її характеристик, спроможностей, проведення планування заходів, рівнів цього планування, об'єктів та суб'єктів, що діють у цій системі. Разом це і визначає актуальність запропонованої теми публікації.

Метою статті є розгляд актуальних проблем удосконалення системи національного спротиву, її керівництва й надання певних методологічних підходів

до порядку розроблення документів національного спротиву.

Викладення основного матеріалу. На підставі поглядів вітчизняних військових фахівців Міністерством оборони України (МОУ) здійснюється планування оборони держави (рис. 1) у рамках державного стратегічного планування за чотирма складовими [5–10]. Результати планування відображаються у відповідних нормативно-правових актах, доктринах, стратегіях, концепціях, програмах, планах тощо.

Зазначені складові об'єднуються за цілями, завданнями й заходами у сфері оборони держави єдиним документом – Планом оборони України.

Слід зазначити, що відповідно до [1] Міністерство оборони України є «головним органом у системі цент-

ральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань національної безпеки у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва у мирний час та в особливий період».

Існує наукова думка [8] щодо необхідності впровадження п'ятої складової стратегічного планування у сфері оборони, а саме стратегічного планування (СП) в секторі безпеки та оборони України, яке має функціонально поєднувати діяльність усіх суб'єктів сектору безпеки та оборони України, їхні можливості й ресурси у виконанні спільними зусиллями покладених функцій і завдань у сфері безпеки та оборони [9, 10].

Особливо слід відмітити, що досвід організації підготовки оборони в більшості держав – членів НАТО

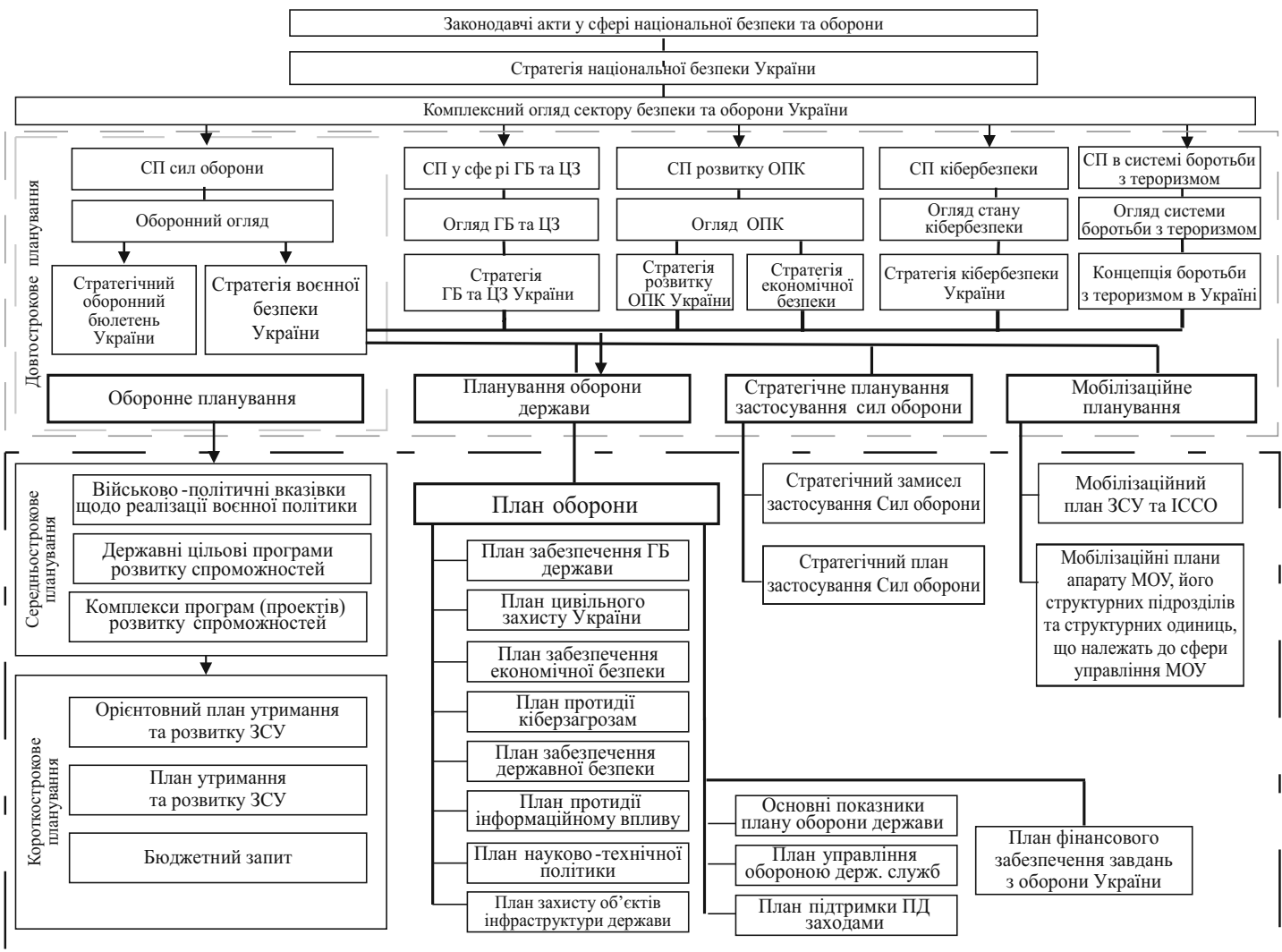

Рис. 1. Загальна модель системи стратегічного планування в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони (СО – сили оборони; ОПК – оборонно-промисловий комплекс; ГБ та ЦЗ – громадянська безпека та цивільний захист; ПД – політико-дипломатичні)

та Європейського Союзу базується на принципах «тотальної оборони», тобто залучення до оборони всього військовозобов’язаного населення та всіх наявних ресурсів.

Цей підхід був застосований і у Стратегії воєнної безпеки України у вигляді «всеохоплюючої оборони України», що передбачає для відсічі агресії використання всього потенціалу держави та суспільства (воєнного, політичного, економічного, міжнародно-правового (дипломатичного), духовного, культурного тощо) [3].

З метою імплементації положень Стратегії воєнної безпеки України був прийнятий Закон України «Про основи національного спротиву» [4] та низка інших правових актів, спрямованих на реалізацію положень цього Закону [11–15].

Метою національного спротиву визначені підвищення обороноздатності держави, надання обороні

України всеохоплюючого характеру, сприяння забезпеченню готовності громадян України до національного спротиву, а його складовими – територіальна оборона, рух опору та підготовка громадян України до національного спротиву (рис. 2).

Відповідно до [4] загальне керівництво національним спротивом здійснює Президент України як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України (ЗСУ) через Міністра оборони України. Безпосереднє керівництво складовими національного супротиву здійснюється керівниками органів військового управління та центральними органами виконавчої влади (рис. 3).

Керівництво національним спротивом передбачає проведення планування підготовки і ведення заходів національного спротиву за складовими як у мирний час, так і в особливий період, результати якого відображаються у відповідних планувальних документах [4].

НАЦІОНАЛЬНИЙ СПРОТИВ		
Територіальна оборона	Рух опору	Підготовка громадян
М Е Т А		
Протидія воєнним загрозам, надання допомоги у захисті населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій	Відновлення державного суверенітету і територіальної цілісності під час відбиття збройної агресії проти України	Формування патріотичної свідомості та стійкої мотивації громадян України, набуття ними знань та практичних вмінь, необхідних для захисту України
СИЛИ ТА ЗАСОБИ		
<p>Військова складова: органи військового управління, військові частини територіальної оборони ЗСУ;</p> <p>Цивільна складова: державні органи, органи місцевого самоврядування;</p> <p>Військово-цивільна складова: штаби зон (районів) територіальної оборони, добровольчі формування територіальних громад</p>	Командування Сил спеціальних операцій ЗСУ, військові частини зі складу Сил спеціальних операцій ЗСУ, окремі особи на добровільній та конфіденційній основі	Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки, центральні органи виконавчої влади, Міністерство оборони України
ЗАВДАННЯ СИЛ		
<ul style="list-style-type: none"> • організація оборони території; • участь в обороні державного кордону та збереженні суверенітету; • участь у підготовці населення до національного спротиву під час війни; • забезпечення роботи органів державної влади, місцевого самоврядування та військового управління; • охорона критичної інфраструктури, важливих об’єктів; • боротьба зі збройними формуваннями агресора; • забезпечення громадської безпеки; • участь у здійсненні заходів воєнного стану; • виконання завдань у зоні бойових дій (можливе залучення) 	<ul style="list-style-type: none"> • формування осередків руху опору та набуття ними відповідних спроможностей; • перешкоджання діям військ (сил) агресора (противника); • участь у проведенні спеціальних (розвідувальних, інформаційно-психологічних тощо) операцій; • участь у підготовці громадян України до руху опору 	<ul style="list-style-type: none"> • сприяння набуттю громадянами України готовності і здатності до виконання конституційного обов’язку щодо захисту Вітчизни, незалежності й територіальної цілісності України; • військово-патріотичне виховання громадян України; • підготовка населення до умов життєдіяльності в районах ведення (воєнних) бойових дій

Рис. 2. Структура національного спротиву

На думку авторів, загальна структура документів планування національного спротиву має вигляд, наведений на *рисунку 4*.

Аналіз нормативно-правових актів дає підстави стверджувати, що система керування національним спротивом будується за територіально-зональним принципом, багаторівнева, має стратегічний, оперативний і тактичний рівні керування. На оперативному і тактичному рівнях керування присутні військова, військово-цивільна та цивільна складові територіальної оборони (*рис. 5*).

Планування заходів національного спротиву передбачає розробку значної кількості планувальних документів за трьома складовими (див. *рис. 4*), відпрацювання яких потребує створення спеціального підрозділу або міжвідомчої робочої групи (МРГ) під керівництвом Міністра оборони України. На сьогодні в структурі Міністерства оборони України не визначений підрозділ,

який безпосередньо займається цим питанням. Тому вважаємо за необхідне створення в МОУ цільового підрозділу, який би очолив розробку всіх документів національного спротиву за його складовими, забезпечив їх узгодження й надалі здійснював контроль за виконанням запланованих заходів. Але створення такого підрозділу потребує значного часу, тому до його появи вважаємо доцільним формування міжвідомчої робочої групи із залучення до її роботи представників всіх відомств.

Крім того, деякі документи національного спротиву мають прямий стосунок до стратегічного планування застосування Збройних Сил України та інших складових сил оборони (ІССО). Так, планування застосування сили територіальної оборони як складова частина входить до стратегічного плану застосування сил оборони.

Автори підтримують думку, наведену в [6], щодо необхідності поширення повноважень Міністерства оборони України та надання йому статусу головного

Рис. 3. Керівництво національним спротивом
(ТрО – територіальна оборона; ОВУ – орган військового управління)

органу з планування оборони держави (залишаючи при цьому Генеральний штаб Збройних Сил України головним військовим органом з планування оборони держави), що потребує корегування положень Закону України «Про оборону України» [16]. За таких умов центральні органи виконавчої влади будуть зобов'язані виконувати завдання Міністерства оборони України з планування оборони держави, що дає змогу створити умови якісного функціонування всієї системи керування національним спротивом.

Крім того, здійснення заходів з планування та підготовки сил руху опору передбачене Законом України «Про оборону України» в межах підготовки держави до оборони в мирний час [16] та на оперативному рівні

покладене на Командування Сил спеціальних операцій ЗСУ, яке проводить планування підготовки та керування рухом опору. Оперативне планування руху опору теж здійснюється в загальному циклі стратегічного планування застосування ЗСУ та інших складових сил оборони.

Звідси можна стверджувати, що планування всіх заходів щодо підготовки та застосування сил територіальної оборони, руху опору та підготовки громадян до національного спротиву за трьома складовими доцільно проводити у складі стратегічного планування. Робочим органом за цим напрямом визначити міжвідомчу робочу групу з подальшою передачею її повноважень до визначеного в МОУ цільового підрозділу.

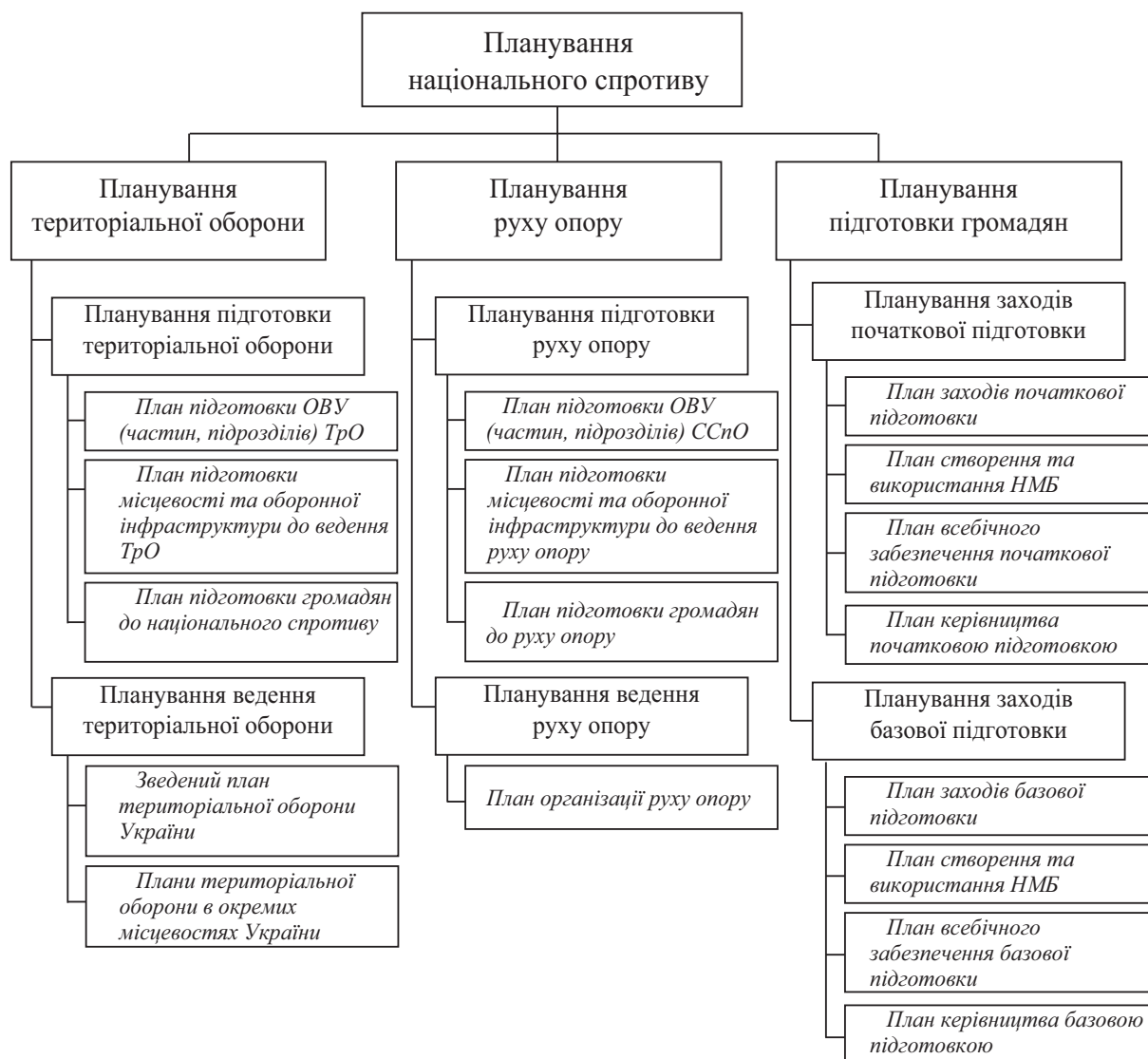

Рис. 4. Загальна структура документів планування національного спротиву (НМБ – навчально-матеріальна база; ОБУ – органи військового управління; ССпО – сили спеціальних операцій; ТрО – територіальна оборона)

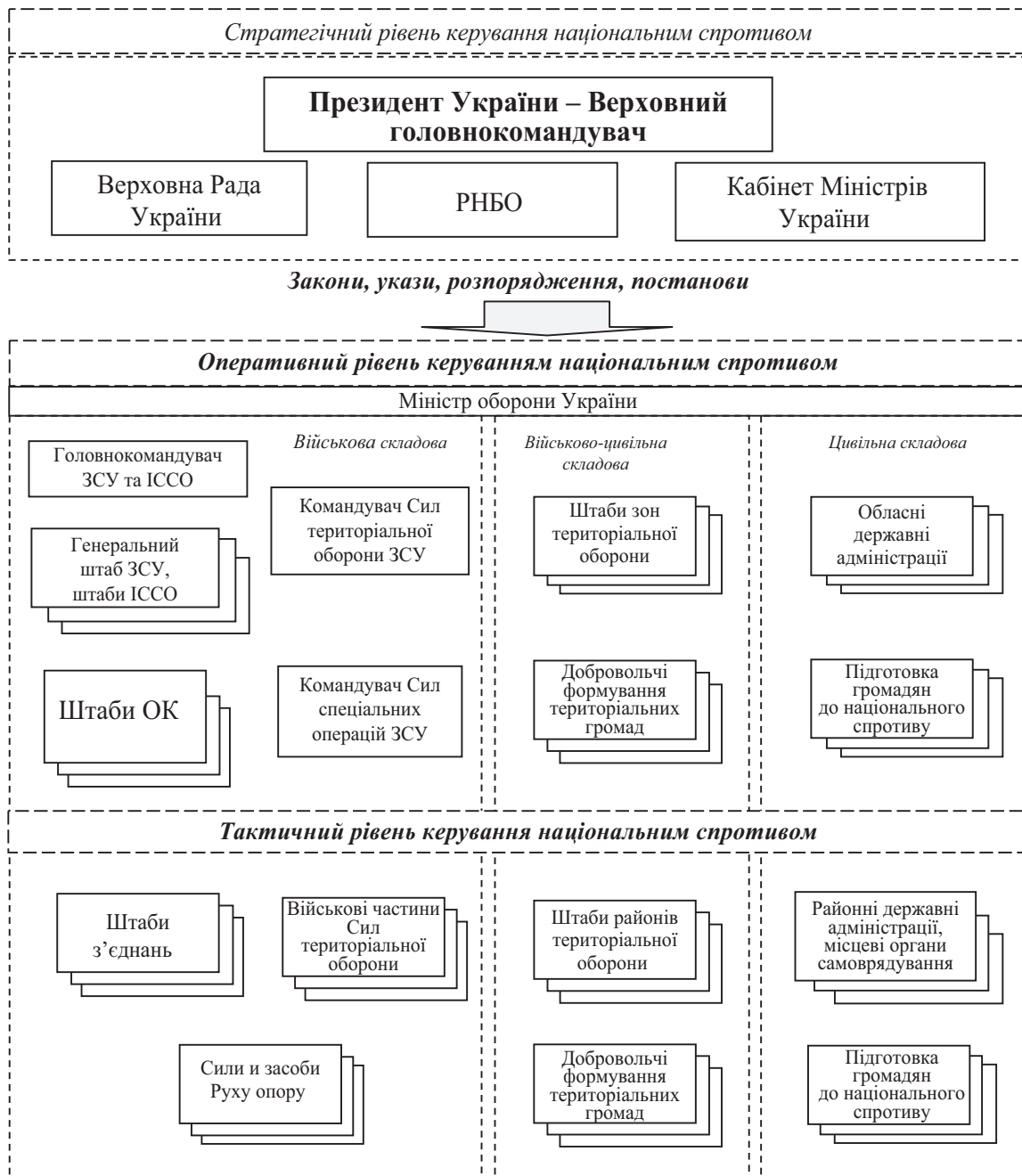

Рис. 5. Загальна структура системи керування національним спротивом (РНБО – Рада національної безпеки і оборони; ОК – оперативне командування)

На теперішньому етапі розвитку системи стратегічного планування в МОУ, ЗСУ та ІССО [7] вважаємо доцільним окрім планування оборони держави, стратегічного планування застосування сил оборони, оборонного та мобілізаційного планування введення п'ятої складової стратегічного планування у сфері оборони, а саме планування національного спротиву. На підставі такого підходу перспективна система стратегічного планування в МОУ, ЗСУ та ІССО забезпечить макси-

мальну інтеграцію питань оборони держави, загально-військової підготовки громадян, їхньої мобілізаційної підготовки, застосування сил оборони у збройному конфлікті та всебічного забезпечення.

Стратегічне планування в МОУ, ЗСУ та ІССО є системним, багаторівневим, централізованим, ієрархічно вибудованим процесом, який полягає у виробленні суб'єктами планування засад воєнної політики, планів застосування сил оборони та програм (планів) їхнього

розвитку з урахуванням ресурсних можливостей в інтересах забезпечення безпеки держави у воєнній сфері [5, 8].

Формування документів стратегічного планування в МОУ, ЗСУ та ІССО починається після затвердження Стратегії національної безпеки України, в якій визначається перелік основних стратегічних документів, котрі мають бути розроблені. Основними з них є: Стратегія воєнної безпеки України, Стратегія громадянської безпеки та цивільного захисту України, Стратегія розвитку ОПК, Стратегія економічної безпеки, Стратегія кібербезпеки, Концепція боротьби з тероризмом тощо.

Ураховуючи обґрунтовану пропозицію щодо введення планування національного спротиву до стратегічного планування в МОУ, ЗСУ та ІССО автори вважають доцільним розробити і Стратегію (Концепцію) національного спротиву. Також пропонуємо розробити й визначити у Стратегії національного спротиву як основний стратегічний документ Плану національного спротиву, який міститиме такі розділи: планування заходів Сил територіальної оборони ЗСУ, планування заходів Сил спеціальних операцій ЗСУ та планування заходів підготовки громадян до національного спротиву.

Таким чином, відбуватиметься єдиний процес системи стратегічного планування, а саме розробка базових стратегій, у тому числі Стратегії національного спротиву. Із цією метою проводиться комплексний огляд сектору безпеки та оборони за відповідними напрямками та за його результатами розробляються відповідні стратегії. При цьому визначаються наявні спроможності сил оборони, які забезпечують проведення заходів стратегічного планування в МОУ, ЗСУ та ІССО як системного процесу за взаємопов'язаними визначеними видами стратегічного планування, проведення якого спрямовується на набуття (розвиток) силами оборони необхідних (потрібних) та критично необхідних спроможностей.

Надалі в процесі стратегічного планування у МОУ, ЗСУ та ІССО визначаються:

- показники потреб в особовому складі, озброєнні, військовій і спеціальній техніці, ракетах і боєприпасах та інших матеріальних засобах на застосування військ (сил), наданні їм послуг – ураховуються під час розроблення Державної цільової програми, Державної програми розвитку озброєння та військової техніки, Державного оборонного замовлення, плану утримання та розвитку Збройних Сил України, Плану оборони держави, Стратегічного плану застосування сил оборони, Мобілізаційного плану держави, Плану національного спротиву для організації та здійснення всебічного забезпечення сил оборони, формування мобілізаційних резервів, загальновійськової підготовки громадян, а також для створення необхідних запасів матеріально-технічних засобів відповідно до завдань сил оборони,

визначених під час проведення заходів стратегічного планування в МОУ, ЗСУ та ІССО;

- завдання військ (сил) – закладаються у плани підготовки органів військового управління, військ (сил), їхнього комплектування для набуття ними необхідних спроможностей.

Для забезпечення готовності ЗСУ та ІССО до застосування під час виконання заходів стратегічного планування здійснюється планування розвитку їхніх спроможностей, необхідних для реагування на загрози національній безпеці України у воєнній сфері, зазначені у майбутньому безпековому середовищі, та організується спільна підготовка сил оборони та громадян для набуття відповідних (необхідних) спроможностей для виконання завдань за призначенням.

У Законі України «Про основи національного спротиву» [4] визначається, що загальновійськова підготовка громадян України до національного спротиву організується з використанням фондів військових частин Сил територіальної оборони ЗСУ, військових навчальних закладів, навчальних центрів, інших військових частин (установ) ЗСУ, інших складових сил безпеки та сил оборони, об'єктів, які перебувають у сфері управління державних органів та органів місцевого самоврядування.

Зрозуміло, що наведені суб'єкти повинні проводити планування розвитку фондів, сил, розробку програм, методик проведення початкової та базової підготовки громадян України до національного спротиву. Головним суб'єктом у цій системі є Міністерство освіти України, МОУ, інші зацікавлені центральні органи виконавчої влади, які повинні проводити взаємоузгоджену роботу.

На підставі визначених ролі, місця, суб'єктів та об'єктів планування національного спротиву в системі стратегічного планування в МОУ, ЗСУ та ІССО, пропонується модель планування національного спротиву в МОУ, ЗСУ та ІССО.

Модель планування національного спротиву є складовою частиною інтегрованої моделі системи стратегічного планування в МОУ, ЗСУ та ІССО і передбачає інтеграцію питань планування національного спротиву для сил оборони.

Планування національного спротиву є складовою частиною комплексу заходів, які здійснюються з метою забезпечення оборони держави [4], а також складовою стратегічного планування в МОУ, ЗСУ та ІССО.

Модель передбачає враховувати вимоги Каталогу функціональних груп спроможностей щодо національного спротиву та їхніх показників, які потребують розробки.

Ураховуючи фахові погляди [17, 18], автори вважають, що планування національного спротиву здійснюється в мирний час із метою підготовки громадян

України до своєчасного й організованого проведення заходів національного спротиву для виконання завдань оборони держави, захисту її території від можливої агресії, забезпечення життєдіяльності населення в особливий період.

Планування заходів національного спротиву України являє собою розробку документів, які визначають зміст, обсяги, виконавців, порядок і строки здійснення заходів щодо підготовки громадян України до національного спротиву за складовими: планування заходів Сил територіальної оборони ЗСУ, планування заходів Сил спеціальних операцій ЗСУ та планування заходів підготовки громадян до національного спротиву.

Основними показниками планувальних документів національного спротиву України є розрахункові потреби на особливий період, сформовані у вартісному обчисленні, для належного фінансування і ресурсного забезпечення Сил територіальної оборони ЗСУ, Сил спеціальних операцій ЗСУ та заходів підготовки громадян України до національного спротиву.

Пропонується такий зміст етапів процесу планування національного спротиву у МОУ, ЗСУ та ІССО.

Модель планування національного спротиву наведена на *рисунку 6*. Вона складається з п'яти етапів.

Перший етап. Визначення в Стратегії національного спротиву України цілей і завдань національного спротиву.

Планування національного спротиву розпочинається в процесі розробки Стратегії національної безпеки України, яка є основою для підготовки всіх інших документів планування у сферах національної безпеки та оборони. У цій Стратегії серед механізмів забезпечення оборони України, захисту її суверенітету визначаються завдання підтримання достатнього рівня загальновійськової підготовки громадян України до національного спротиву, їхні показники, що і є метою підготовки громадян до національного спротиву.

Другий етап зазначеної моделі полягає в організації планування національного спротиву та підготовці вихідних даних.

Підготовка вихідних даних відбувається на основі висновків з оцінки ВПО, ВС обстановки, виявлених загроз у воєнній сфері, результатів проведеного КОСБО та положень вітчизняного законодавства. Формується система показників оцінки спроможностей національного спротиву.

На цьому етапі моделі проводяться такі процедури:

- визначення МРГ для розроблення документів національного спротиву за його складовими;
- проведення підготовки персоналу МРГ, що залучається для розроблення документів національного спротиву;
- розробка переліку й форм планів та інших документів національного спротиву;

- видання наказу (розпорядження) МОУ щодо організації розроблення документів національного спротиву;

- розроблення порядку, методик, алгоритмів розроблення планів національного спротиву.

Третій етап – розроблення документів плану національного спротиву в МОУ, ЗСУ та ІССО,

Під час цього етапу на основі розроблених вихідних даних у МРГ розробляється визначений комплект документів планів національного спротиву (*рис. 4*).

На цьому етапі послідовно відбуваються розроблення документів національного спротиву за такими процедурами:

- на основі оцінки воєнних загроз визначаються потрібні спроможності національного спротиву, об'єкти планування, що належать до сфери управління МОУ та ІССО, Міністерства освіти України;
- визначаються мета, завдання суб'єктів стратегічного планування з національного спротиву;
- визначаються сили, засоби і ресурси для виконання покладених завдань національного спротиву;
- визначаються ризики реалізації заходів плану національного спротиву.

Проведення процедур планування національного спротиву на цьому етапі забезпечує охоплення всього комплексу заходів з підготовки громадян до національного спротиву, створення добровольчих формувань територіальних громад як основи сил територіальної оборони. Етап завершується оцінюванням рівня досягнення запланованих спроможностей об'єктів планування.

Четвертий етап – узгодження і затвердження розроблених документів національного спротиву

Цей етап характеризується необхідністю ретельного узгодження планів. Після завершення узгодження розроблених планів проводиться їх оцінювання за сформованими на першому етапі показниками. Надалі розроблені плани погоджуються керівниками ІССО та візуються МОУ та Міністром освіти України.

Після проведення перелічених процедур розроблені документи національного спротиву подаються до Кабінету Міністрів України (КМУ) (Міжвідомчої комісії КМУ) для їх розгляду й затвердження.

У КМУ (Міжвідомчій комісії КМУ) проводяться розгляд та оцінювання розробленого комплексу документів. Після одержання позитивних результатів цих процедур відбувається схвалення документів національного спротиву та направлення їх до Ради національної безпеки і оборони України (РНБОУ).

У разі виявлення недоліків документи повертаються до МОУ та Міністерства освіти України для їх доопрацювання й усунення недоліків. Після доопрацювання й усунення недоліків у документах національного спротиву відбувається повторний їх розгляд у КМУ.

П'ятий етап – затвердження, реалізація, уточнення та поточне корегування документів, управління ризиками.

Під час цього етапу розроблені документи національного спротиву розглядаються на засіданні РНБОУ. За

результатами розгляду РНБОУ приймає рішення про їх затвердження. Зазначене рішення вводиться в дію Указом Президента України.

Надалі відбувається реалізація планів національного спротиву, їх апробація на навчаннях (тренуваннях,

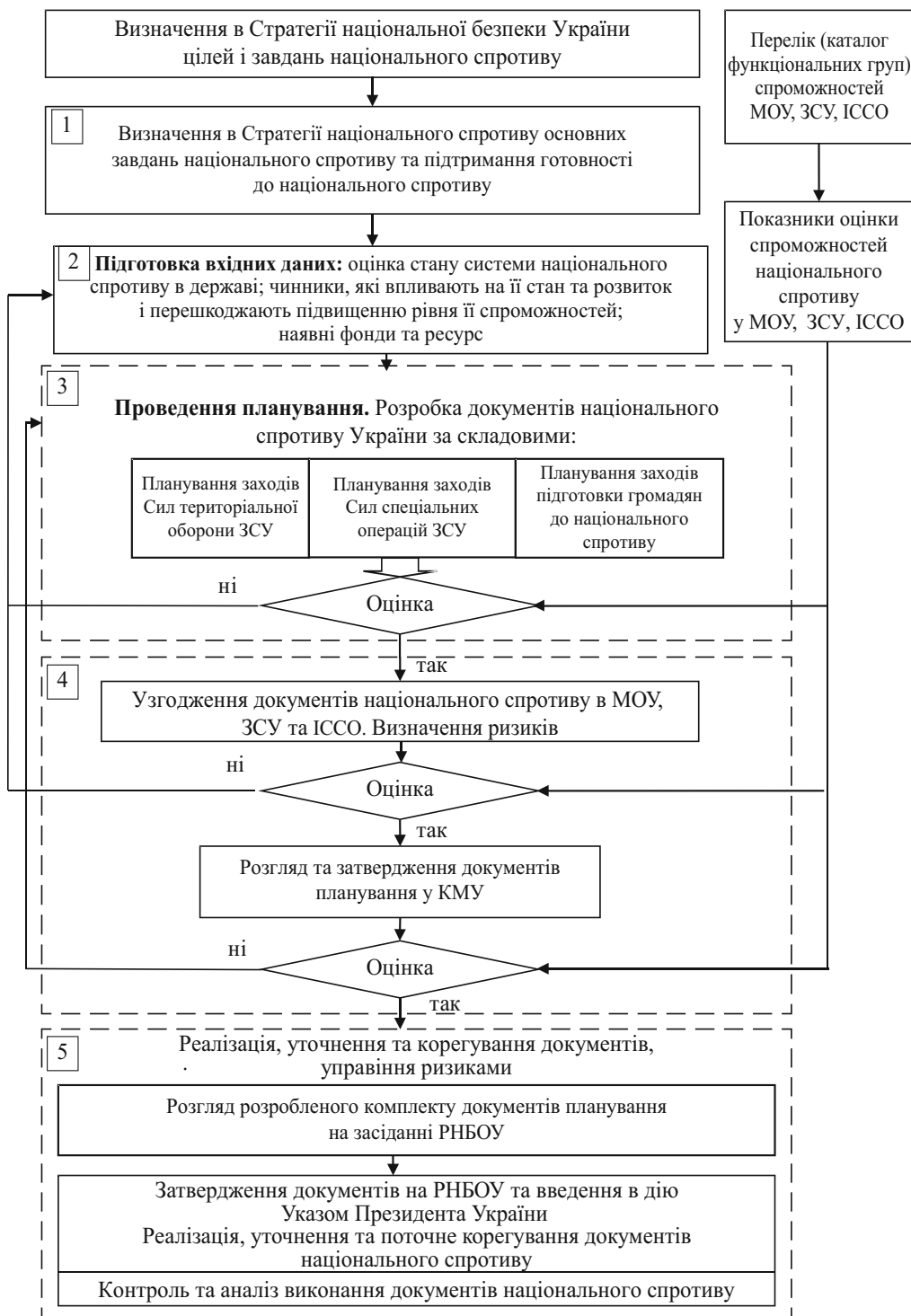

Рис. 6. Модель планування національного спротиву в МОУ, ЗСУ та ICCO

іграх). За результатами їх проведення здійснюється поточне уточнення та корегування. Протягом усього етапу проводиться управління ризиками щодо реалізації заходів плану національного спротиву.

Висновки

В умовах збройної агресії РФ планування національного спротиву України потребує нових підходів до планування заходів національного спротиву в МОУ, ЗСУ та ІССО, що має забезпечити комплексний підхід до підготовки і здійснення національного спротиву.

Україні вкрай потрібна чинна ефективна система національного спротиву у складі сил тероборони, руху опору, підготовки громадян як основи резерву ЗСУ. Тому важливо продовжити вдосконалення законодавчої та нормативної бази під ці потреби, провести необхідну інформаційно-роз'яснювальну роботу серед громадян, знайти відповідні джерела фінансування.

Ураховуючи те, що планування заходів національного спротиву організовується та здійснюється з метою сприяння обороні України і спрямоване на забезпечення воєнної безпеки, суверенітету й територіальної цілісності держави, стримування і відсіч агресії та завдання противнику втрат, доцільно зробити процес, пов'язаний зі стратегічним плануванням застосування сил оборони, п'ятою складовою системи стратегічного планування в МОУ, ЗСУ та ІССО.

Міністерство оборони України як головний орган у системі центральних органів виконавчої влади з оборони держави має забезпечити формування та реалізацію державної політики з питань національного спротиву та безпосередньо організувати розроблення Плану національного спротиву України. Потрібне внесення змін до Каталогу функціональних груп спроможностей щодо національного спротиву.

Розроблена модель планування заходів національного спротиву в МОУ, ЗСУ та ІССО може бути покладена в основу діяльності МРГ з опрацювання Плану національного спротиву.

Розроблені пропозиції та певні методологічні підходи до порядку розроблення плану національного спротиву України забезпечать підвищення ефективності впровадження Закону України «Про основи національного спротиву».

Перелік літератури

1. Про національну безпеку України [Електронний ресурс] : Закон України № 2469-VIII від 21 червня 2018 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

2. Стратегія національної безпеки України [Електронний ресурс] : затверджена Указом Президента України № 392/2020 від 14 вересня 2020 р. // Верховна Рада

України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.

3. Стратегія воєнної безпеки України [Електронний ресурс] : затверджена Указом Президента України № 121/2021 від 25 березня 2021 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>.

4. Про основи національного спротиву [Електронний ресурс] : Закон України № 1702-IX від 16 липня 2021 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>.

5. Документи стратегічного (оборонного) планування Міністерства оборони України, Збройних Сил України, інших складових сил оборони та порядок їх реалізації [Електронний ресурс] / І. С. Руснак, О. А. Меліхов, А. В. Яковенко, І. М. Романюк // Наука і оборона. – 2021. – № 3. – С. 13–21. – Режим доступу : <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2021-16-3-13-21>.

6. *Телелим В. М.* До питання розробки та імплементації плану оборони України [Електронний ресурс] / В. М. Телелим, В. І. Єфіменко, П. А. Мінеєв // Наука і оборона. – 2021. – № 2. – С. 3–7. – Режим доступу : <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2021-15-2-3-7>.

7. *Наливайко А.* Історико-правовий аналіз нормативно-правової бази стратегічного планування у сфері оборони України (1992–2022 рр.) [Електронний ресурс] / А. Наливайко // Воєнно-історичний вісник. – 2022. – № 4 (46). – С. 36–52. – Режим доступу : <https://doi.org/10.33099/2707-1383-2022-46-4-36-52>.

8. Актуальні проблеми планування оборони України: комплексний підхід [Електронний ресурс] / А. М. Сиротенко, П. В. Щипанський, А. К. Павліковський, М. М. Лобко // Наука і оборона. – 2020. – № 1. – С. 3–12. – Режим доступу : <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2020-10-1-3-12>.

9. Сектор безпеки і оборони України: стратегічне планування / Ф. В. Саганюк, М. М. Лобко, О. В. Устименко, А. К. Павліковський ; за ред. Р. І. Тимошенка. – К. : Майстер книг, 2016. – 248 с.

10. Сектор безпеки і оборони України: теорія, стратегія, практика / [Ф. В. Саганюк, В. С. Фролов, О. В. Устименко та ін.]. – К. : Академпрес, 2017. – 180 с.

11. Про затвердження Типового положення про штаб зони (району) територіальної оборони [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України № 1442 від 29 грудня 2021 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1442-2021-п#Text>.

12. Про затвердження Порядку організації та здійснення загальновійськової підготовки громадян України до національного спротиву [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України № 1443 від 29 грудня 2021 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1443-2021-п#Text>.

13. Про затвердження Порядку організації, забезпечення та проведення підготовки добровільних формувань територіальних громад до виконання завдань територіальної оборони [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України № 1447 від 29 грудня 2021 р. // Верховна Рада

України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1447-2021-п#Text>.

14. Про затвердження Порядку застосування членами добровольчих формувань територіальних громад особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боеприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України № 1448 від 29 грудня 2021 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1448-2021-п#Text>.

15. Про затвердження Положення про добровольчі формування територіальних громад [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України № 1449 від 29 грудня 2021 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1449-2021-п#Text>.

16. Про оборону України [Електронний ресурс] : Закон України № 1932-ХІІ від 6 грудня 1991 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.

17. Попельський М. Погляди щодо організації національного спротиву з урахуванням вимог Закону України «Про основи національного спротиву» [Електронний ресурс] / М. Попельський // Збірник наукових праць центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України. – 2021. – № 2 (72). – С. 84–89. – Режим доступу : <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2021-2-72/84-89>.

18. Попельський М. Рекомендації щодо планування та підготовки руху опору на території держави / М. Попельський, В. Гудим // Збірник наукових праць центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України. – 2022. – № 2 (75). – С. 33–39. – Режим доступу : <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2022-2-75/33-39>.